انوینتار نومیری — فتح القدیر سلیمانوف.
فان نومیری ————
لاك نومیری ————
کیتاب نومیری ————
تین ————

صاتلغان هر نسخه‌دن ٥ تین، باشقوردستان
عسکری فایداسینه حسابلانه‌در.

[illegible]

یورونغی باشقورد طورمشلارى آلنوب یازلغان حکایه.

چیلابه‌ده «اورال» مطبعه‌سی.

Типографія „Уралъ“ г. Челябинскъ.

اورال مطبعه‌سی چیلابیک

اولەت

بو ئەال قاچان بولغان ايدى. اول چاقلاردە بزنڭ بابالرمز ادرال تاولرينك كيك دالا — جەيلەولرنە قوش ارتە آلماسلق قالون اورمانلارندە، راھتلكبە وابر كنلكن كرچوب قونوب باشيلر ايدى. عمرلرينڭ يەملى جەى كونلرن ماتور، ابركن جەيلەولردە شاپروب قمز اچوب، كوراشوب قوراى تارتوب، مەڭلى كويلر برلەن دالالرنى، يەم يەشل قالون اورمانلارنى، ماتور كول ويلغە بويلرن ياڭغرانوب اوزدرالر ايدى.

زور «مەيدان» لر زور، طويلار، زور جيونلار بولا ايدى.

«اون ايكى يولى» باشقرد يورتينڭ ھر ياغندن پەلوانلر، بايلر، چرەچى - قورايچىلر كيلەلر. كورەشەلر، آت بوگرتەلر، بەيگى، بوكە ارتالرباك، اوتەلر ايدى.

ئەى قورايچىلر نيندى شەب ايدى!.. منە بورجان ياغندن كيلگان قورايچى اوز ايلينڭ كورن، موڭن اوينى، اول اوز ايلندن اوز اروونڈن چقان باطرن ماقتى:

صاقپارده يلغه تاشلی ايكان،
اسكندرفارا فاشلی ايكان،
عبدی اوغلی ئه‌ی اسكندر
اون ايكی آول يورچان باشی ايكان!..دی،

اول توقتاوغه «بارن» فوراپچيسی ئلوب آلاده اوز ايلنين چقفان كانتونون مافتی، شونك شرفنه چقفان موڭلی كويني صزدروب يبه‌ره:

اورنبوردن كيلگان باركوك ـ آلای
باشقابلری كيل دوفالای،
بو دنيافابارنی كم بيل‌گان؟
ـ فوّلی كانتون برله‌ن بارمالای!..

ئه‌نه، جيبنك بر ياق چيتنك بر فارت فوراپچی بيك ايسكی كويني نارتا باشلای؛ باشقه فوراپچيلر ـ گويا آگا اصنراما ـ توقتبلر؛ آت اوسننه «قوناق» فاراب يورگان آيپاق ساقاللی فارت چلدای آلمی، فوراپچيلك موڭلی كوينه قوشلوب:

فاسم توره‌منگان صور يورغه‌سن، هايكم!
يورا يورا كيل‌ده موبندی . . .
قاسم توره ايندی وفات بولفاچ، هايكم!
مايور اورس كوره‌سه‌تور اوبندی!...

ديب صوزوب ييبه‌ره .

شونداي فرق، راحتلر اچنه بزنك بابالرمز ماتور به‌ملی جای كونارين اوزدرالر ايدی.

به‌مل يافراقلر صارغايا طوبيه‌لر، آصاو آيغرلر قولاقلرين صالوندرا باشلاسه‌لر بزنك بابالر كوز توقسانی

(تەلى) ياقىلاشقانىن بىلاردە يىك توشىنمەسىز گنە آربالرىنە آق تېرمەلرىن: دونەك ـ كونەك صارى مايلرىن، مشوـ مشو قورتلرىن آرتوب ـ توبەب، تشـلاولرينە قاراب كوچەلر ايدى.

ئەى كوچ چاغى!... بولا ايدى، بولا بولسەدە، نيمەئى قزقلى ايدى!

اول توشتەمسز آربالر شاغر ـ شـوغر اوكروب، اول سـبەز ، اوركەك يلقىلر كشنەشـوب ، اول صـبير ، صارق، كجەلر موكراب ـ ماڭراب كوللرنى، دالالرنى اورمانلرنى ياڭغراتالر ايدى.

تىراق ئەپيلر قمز اچـوب بەچوب كيلگان آيشقا شەرەمەتلرينە اورشالر، «قارا بيردن آلدوب» قارغانالر ايدى.

داندقنى اشمەكەر قارتلر شاغرلاب اوكروب يلقى اۋر كۆنوب بارغان آربا كوپچەكلرن صبيق صبير تيزەگى برلە مايلى توزغانلر ايدى. كوچ آفرنغنە، سورەنگنە آلغە بارا ايدى. كومش ايپەرلى، سۆاۋك شيكللى بزرغالرغە منگان مانور قزلر، كومش «ايگسەلك» لرن، «چاغاە» لرن يالتراتوب، كوز چاقناتوب، مرجان چاچباولرن صلدرلاتوب كوچدن اوتوب طورالر ايدى.

| قزقلى ايركن زمان ايدى...
| منەشول چاقلردە بو اش بولوب اوتدى.

* * *

ماتور جەى كونلەرى، ابرتەنكى چاق ايدى. ئىرى، صورى تومان ئەلى كونارلوب بتمەگان ايدى. آولنى ئەيلەنە باتقان صيبر، صارق، كچەلر - كنو چيلرنك ئون بوي قوراى تارتوب تاك بولەگنە يوقلاب تالوار بدن قايدالانوب قالاى بولسە آلاى چەبلوب اورە باشلاقانار ايدى. تيرمەلردە توتلكلر يابق، بتون آول قانى بوقودە ايدى.

صورى تومان هامان كوتەريلە، صيقلانا ايدى. منە تزاروب، آلتون كولتەلى نورلرن چەچرەتوب، ياقتى قوياش شارى چقا باشلادى. بتون دنيا ياقتروب، بتون مخلوقات جانلانوب كيتدى. بوز تورغايلر اشراق تسبيحلرن ئەيتوب چرلداب هواغە كوتارلە، كولدەگى قوشلردە شاولادوب اوچا باشلاديلر.

كومش كوزگى شبكلى يالتراب، طب - طنق ياتقان توگەرەك ماتور كولنك ياغاسينە، تزبلوب اوطرغان كوب تيرمەلرنك برسيدن بر ماتور قز چقدى، بو صاو جلى ماموق توقەكندن تورطاي كوبي تونلك آچارغە چققان ايدى.

قارا شمورت شبكلى ساچلرى بيلينە توشكان، ماتور، قارا كوزلرى آئا كيلشوب طورالر ايدى.

اول تيرمەنك كون باتش ياق تابرغاسينە چقوب تونلك بارن تولبنە توتدىدە تيك توردى. آنك كوزلرى كون باتشدە ايدى. كوككە تابا اوطلب، توماناتب تورغان عظمتلى اورال تاولرينە، كوكاروب ياتقان بر انتهاسى اورمانلرغە قارابە اول ئەلل نيندەى اويلرغە باتدى. . . .

منه بو اقده بیر دوبورله تکان، باراباں تاوه‌سینه اوخشاغان تاوش ایشتله باشلادی. بو تاوش یاقنلاشقاندن یاقنلاشه ایدی... بزنك صلو، اوبلرندن آیتوب تونلکنی آچدی‌ده:

— بلقی کیل. ئه‌نی، طورگز! دیدی. منه بلقی کیله باشلادی. بلقی کتوچیسینك «هایت!.. تایت!.. تالاق تیگری!» دیگان آچولی تاوشی اطرافنی باغمرانه ایدی

نصرالله‌لر، بوید‌اقلر چاگداوغه، صاوون بییه‌لر «جیلی» باشینه طولادیلر. باش بیگتلر قچقرتوب قولون به‌یله‌یلر، قارتلر تایاقلرینه تایانب بلقینك طویوب کیلگانن کیگاشه‌لر ایدی.

آولنك بایی ایشبولات قارت کورشیلرن تمزاچرگه چاقروب تیرمه‌سینه آلوب کردی.

* * *

بزنك جه‌یله‌وده قوت اوچرغچ، قورقنچ خبر فاش بولدی:

— تاین آیماغنده صیبرلر «اوله‌تدن» قرلاراپکان!..

ایشبولات آغای تیرمه‌سینه جییلوب، زور بولوب تمز اچوچی آغالرنك بارلق کیگاشی شول یوزی قارا «اوله‌ت» توغروسنده ایدی.

تیمر بیکه ئه‌بی‌نك موبله‌وینه قاراقانده بو یوزی قاراغه قورماش صوفی‌نك «بتووی» بردن برگنه ایم بولا ایکان.

توروچ آغای — چوپرنك یازدروب صبیرلرنی «آلاصلاب» چقو کیرەك، دی.

ایشبولات آغای — بورناۋای اسطار شبەنگە، کانتوندن کیلگان پریکاز بوینچە، صبیرلرنی «تابن» آیماغی مالینە آرالاشدرماسقە، آلارنك تورشنە چارماسقە کیکاش بیرە:

— کانتون بلە اول، دی.

تیمربای آغای شوندوق «توبەن»سن برگە قویدیدە، بیك اربلدوب:

— اول «اولەت» بر زور دیگگز باقاسەن، کون ایتوچی ایل بولا. قایسی بریللرده جج قیلو اوچون بزنك اورال تاوینە قارت. قوری «اولەت» بابالر کیلەلر ایکان. اوزلری برلە آلوب کیلگان آزقلری بتسە طوتالردە باشقرد صبیرلرن ایەوب اوترەلر ایکان. ئەگەردە «اولەت» صبیرغە تیمەسون دیسەگز «بایەاول» اورمانقە قورت، قایماق‘ مای قویگز.

«اولەت»نك آندغای ناماق: قویمان آزقنی آشیدە ایلینە کیتە! دیدی.

— منە اینتدی‘ بگنلر، موندن‌دە اری «بورچاق»نی مین بتمشی باشکە یتکانچە ایشتمەدم‘ دیدی ایشبولات آغای.

تەز اچوب قزوب اوطرغان آغایلر شارقلداب کوادیلردە. «اری بورچاق!» دیب ایشبولات آغاینك سوزن تکرار ایتدیلر.

تیمربای آغای آیتراماادی:

— بو «بورچاق» ترگل - چن. ایشیبردی خاجی

باخرنای حجگه بارغانده «اولەت» ایلینه یارب چیققان براور... دیدی.

تیمور بای آغای‌نینگ سوزلری تیمور بیکه ئەبیکه بیلک اوخشادی.

— ایشبیردی حاجی ئەینسه جن ایندی. قورت، مای قوبارقه کیرەك، دیدی اول.

تیمور بای آغای کوتەرادی:

— «اولەت»نینگ آنگ‌اغای تامانی: شول مای، قایەقنی آشیدە اول هقراك، ایلینه کیتە. .

ایشبولات آغای تیمرمەسدن تارالغاچ‌ده هر ئم، اوزی ایشلانغانچه، صیبر ایمەوگه یاشلادیلر. قایسی «تابن» مالینه نی کارانتینا قویدرو اوچون آتقا مینوب یورتاۋایغه کیتدی. قایسی ایشمەکای بابایغه ئەیتوب صیبرلارنی «آلاصلانوب» چقدی.

تیمر بیکه ئەبی باشنده اولغان حالده بتون ایماق خاتونلری، تیمر بای آغای ئەیتکانچه، «بایصاول» اورمانده مای، قورت، ئەجگەی قوبالر ایدی. خاتونلرنینگ قەملی مای، قورتلریده قاراب طورغان صیبر کتوچیسی ئەپکای تاز صارق کتوچیسی قورماش تازغه کرژ قسوب:

— برگون تونده بر طوبامز، ایبلەدش! دیدی.

***

یاقتی، آیلی تون. جەیلەو دالاسی طپ طنچ ایدی. آولنی ئەیلەنه یاتقان صیبر وصارقلرنینگ کویش قایتاروب مشلداب یاتولاری صانالماسه، جەیلەونینگ طنچلغن بوزوچی تاوش طن یوق ایدی.

منه ئه‌ال قابداقى يلقى كنرچيسينك «هايت!» ديگان تاوشى موڭليغنه بولوب آلصده باڭفراب، صوزلوب كيلدى . . . شونك آرتندانوق آولداقى «صاف - قولاق» ده بر گنه مرتبه آچى اوروب يبه‌ردى‌ده، تاوش‌بوققه ئه‌رام كينكانگه اوكنگه‌نسماق ، كينه‌ت توقتادى، آرتق طاوش چقارمادى .

تبرمه‌لرده تونلكلر يابق، آول يوقلى ايدى. يالغز تيه‌ربای آغای نڭ جرتاب بنكان قارا تيرمه‌سنده اوت جلترى، تونلكى آچق ايدى. اول ئه‌لى يوقلاماغان بيسه‌كه‌بنه «اوله‌ت» توغروسنده سوبلى ايدى .

وقت‌نڭ صوڭليغنه قاراماى‌آولدن چقوب «بايصاول» اورمانينه قاراب كيتكان ايكى كشى كورندى . بولار آقرنغنه، عه‌پرتقله بارالر ايدى . قانقان آق قرپولى بوركلر، جرتق طولا چيكمه‌نارينه قاراب بو ايكى كشيده صيير كتوچيسى ئه‌پكاى تاز برله‌ن صارق كتوچيسى قورماش تازنى تانو قيين توگل ايدى .

— بر طويامز، ايبه‌شكه‌يم! ديدى ئه‌پكه‌ى تاز .
— ئه «اوله‌ت»له‌ر كيلگان بولسه؟ ديدى‌قورماش‌تاز .
— صين، شر قورقامكدر ئه‌لى . . . بولامى صونڭ!...
اورال تاوينه قاڭغرب كيلگان قارت - قورى «اوله‌ت» حاجيلر، صيير ايه‌وچى «اوله‌ت» قوناقلر بيت، ايبه‌شكه‌ى تيه‌ربای آغای‌نڭ «يامان ارى بورجاغى» غنه اول . باشقردچه ئه‌يتكانده: شاو بالفان، ئه‌بيلر ابرته‌گيسى . . .

اورمانغه بتكاچده خاتونلرنڭ «اوله‌ت» قوناقلرغه قويغان ماى، تايماقلرن تابوب بو ايكى تاز ته‌ملوب

[illegible] آش بیك مول ایدی [illegible] بارنیسندە [illegible] شاق
قاتوب طوبدیلر.

ئەپکەی ناز شەبکنە کیکردیدە :

— [illegible] دیدی .

[illegible] ئەپکەی ناز برلە [illegible]
[illegible]
[illegible] ئەپکەی نازلە
[illegible]
[illegible]
[illegible] ئەپکەی
[illegible] ایدی .

[illegible] آغای [illegible] ئەلی [illegible]
[illegible]
توفروسندە سوبلی ایدی:

— [illegible] ایتەردی
[illegible]
[illegible]
[illegible] ئەلی [illegible]
[illegible] ایدی

ئەپکەی [illegible]

— [illegible] ایدی [illegible]
[illegible] کیتدی

— [illegible] دیدی [illegible]
بای آغای.

[illegible]
به قوگان تازنی ..

[illegible]
قورلداب بوقلاب کیتدی.

[illegible]

***

[illegible]
کینکالمر..

[illegible]

ئەبى كيلوتلەر، صاوت ـ صابالرگزنى باشلاب يورب آلگز،
سەرلەب كىنمەسون يوزى قارالر!

ايشبولات آغاى بىگوك اشانمادى:

ـ نيمرباى اوزى يالنر اتوب قويغان بولماسون!...
يزنك تاز «اولەت»لر كمدە قونديلر صوك ئەلى؟
دەدى اول.

***

قوت اوجرغج بولوب باشلانغان اولەت تيزوك باصلدى. بو قورقنچلى قوناقنك بيك تيز گنە كيتوون تورلى كشيلر تورلى سبب كورسەتەلر، ملك تورلى سوز سويلەيلر ايدى. قايسى قورماش صرفينك «يتووى» ايم بولدى، ديلر؛ قايسى ايشەكەى باباينك «آلا صلاغاى» فايدا ايتدى، ديلر. ايشبولات آغاى ـ كانتورنك بويرغى بوينچە صاو مالنى آيرو مالنك گورشدن صاقلاغانمزدن بولدى، دى.
«ايل آوزينه ايلەك قالاب بولماى» ديگانلر، بورنغى قارتلر. ايلنى صويلەسە سويلەسون، بارنقان دەيزنك نيمرباى آغاينك سوزى چن، كونگە ياغملى ايدى.

اول ئەيتە:

ـ ئايتدم يمن: اول هقارلرنك آكد اغالى ناماق، ديب. كونەك ـ كونەك ماى قورتكزنى آشاب طويدى دە «اولەت» ايلينه كيتدى. آتا صبير دنر وكيرەكمەى؛ آنك ازلەگانى ناماق!..

ئەيكەى تاز سبين «مين آشادم»، «اولەت» دېگل،

کیبه‌نکی‌ده یوق» دیب آغاڭنی وافسنمه! آغاڭ «اولەت»نی اوزی کورگان بولور».

***

کوب یللر اوتدی. بورنغی کیك٬ یه‌ملی‌جه‌بله‌ولر، قالون اورمانلر بتدی٬ قولدن اچقندی..

ایرکلی بابالرنڭ یاشامش٬ چاغاراتی مویرله‌لی‌قوغر- اوگزلری ارکروب، آصاو آیغرلری، طو بییه‌لری بارصوب کشنه‌ب یورگان یرلردن ایندی دچال کبی لوقومانیقلر، بوتون ایل «کوچی» شیکللی یوبزدلونی صورەترب٬ موڭلی صزغروب اوتوب طورالر. بورنغی زورطوبلر، مبدانلار، جیینلریاصالغان ساتورکول‌بویلرنه٬ مظمتلی تار اینه‌کارنده اوزدن مورجالی‌تار زاۋودلری گورلداب٬ شارتلداب اغلەب‌وقت-وقت تاریاڭغرانوب نچقروب طورالر...

- بورنغی-بورنغی تزقلی زمان منگوگه یوغالدی. دورلر اوتووی اول چاقلرنڭ‌نەرمانلرن٬ ایرکن٬ ایرکلی طورمشنڭ نه‌من، قزقلرن باشقرد کوڭلدن چغاردی. بورنغی‌زماننڭ‌ایسکی٬ ایرکن‌طورمش‌نڭ جانلی‌خاطرەسی٬ یالغز بر قارتی بولوب قالغان تیمرپای باباینی‌غنه بز کوروب قالدق.

- «مى، بالاقایلرم٬ بزنی‌کورمەدك!.. کاننوتغه‌آت‌قوشچی (کوچر) بولوبده یوردك ... منه بر وقت «تابن» آیماغنڭ «اولەت» بولدی. شوندە مین ایم-توم ایتب‌اوز آیماغمزنڭ صیبرلرن آلوب قالدم. شوندن صوڭ بزنڭ

ايلگه «اولەت» آياق باصمادى. صارى مايغەطوبغزدى شول بولا بالاگزا » ديپ، ايرتەگى سويلەنور گەچيباقان بالالارغه سوبالى تورغان ايدى. شونك آرتندانوق. اوزنك بـر تشى بولماسەده، بورنغى اوزوده، موڭلى كويلرنى جرلاپ يبەرە؛ آنك كوزلرندن بورنك - بورنك ياشلرى آپ آق صاقالينه تەگەرەپ توشەلر ايدى...

١٩١٥نچى يل.

صوك

اعـــــلان

یاڭاغنه مطبعه‌دن باصلوب چغوب صاتلا باشلادی
ایسله - بر پیوتلر حقنده آچق تاتار تلنده یازلغان

بالالر یورتن

یه‌سله - پرییوتلرینی

نیچك آچارغه؟

زیمستوا مصورنده‌غی معارف خدمه‌تلری و معارف
خادملری تیزره‌ك آلدروب كیره‌ك اورنلرغه
تاراتدرورغه تیوشلیلر.

بهاسی فقط بر صوم: پوچته حقی آلدروچیدن.

مراجعت اوچون آدریس:

چیلابینده ,,اورال" مطبعه‌سنده

Типографія „Уралъ" г, Челябинскъ.